

TÄNKVÄRD DN-RECENSION AV MAMMONS FURSTAR

Dan Jönsson
2003-08-03

**"I land efter land har det under nittiotalet ändrats i grundlagarna på ett sätt som stärkt centralbankernas ställning, och därmed försvagat regeringarnas. Detta, menar Richard A Werner, är inget annat än en tyst, global revolution. /---/
Om det över huvud taget fanns en EMU-debatt värd namnet borde dessa frågor stå i centrum."**

Dan Jönsson, DN Kultur 31/7 -03

Recension av Mammons furstar i DN 31/7 2003:

Centralbanken regerar

I tjuugo år har det pågått en tyst global revolution som alltmer ökat de redan mäktiga centralbankernas makt. Det är vad EMU-debatten verkligen borde handla om, skriver Dan Jönsson.

Lånar jag ut pengar åt en kompis väntar jag mig att få tillbaka dem när jag behöver dem. Får jag inte det blir jag besviken.

Av Sveriges riksbank, som jag dagligen lånar ut pengar till (det är innebörden av att äga svensk valuta) väntar jag mig samma sak. För det mesta är det inga större problem. Går jag till marknaden för att lösa in mina sedlar visar det sig oftast att jag får valuta för dem. Problemet är att om jag någon gång blir besviken - som när elpriset gick upp i våras - kan jag aldrig veta om det är Riksbanken som har svikit mig. Som medborgare tvingas jag lita till dess ärlighet och omdöme.

Men kan jag det?

Efter att ha läst Richard A Werners "Mammons furstar" är det svårt att bli annat än orolig. Riksbanken (eller centralbanken) är bland ett samhälles mäktigaste institutioner; kanske rent av den mäktigaste, eftersom den råder över källan till dess rikedom - pengarna. Centralbanken ensam äger makt att styra flödet av resurser genom sin penningpolitik, som bland annat reglerar bankernas kreditgivning. Den makten enbart borde vara tillräcklig för att vi ska kräva samma grad av transparens och demokratiskt inflytande där som inom andra vitala samhällsinstitutioner. Tyvärr, skriver Werner, verkar utvecklingen gå i motsatt riktning. Sedan ungefär tjuugo år tillbaka arbetar starka krafter för att göra dessa institutioner alltmer oberoende av demokratin. I land efter land har det under nittiotalet ändrats i grundlagarna på ett sätt som stärkt centralbankernas ställning, och därmed försvagat regeringarnas. För Sveriges del togs detta steg den 1 januari 1999.

Detta, menar Richard A Werner, är inget annat än en tyst, global revolution. Werner, en tysk ekonom som sedan tio år tillbaka varit verksam i Japan, berättar i "Mammons furstar" hur det gick till när Japan genomförde den. Hans tes är att centralbankerna konsekvent mörkar i fråga om sitt viktigaste penningpolitiska instrument, kreditpolitiken. Eftersom pengar skapas genom utlåning har centralbankerna möjlighet att med sin styrning av bankernas kreditgivning bestämma hur mycket pengar som ska finnas i ett land, och hur dessa ska användas. Det är ett mäktigt politiskt vapen. Regeringar kan skriva sina budgetar hur den vill; finns inte pengarna så blir det ingen politik. Men medan vi andra nervöst följer hur räntesatserna - priset på pengar - går upp och ner, förblir styrningen av penningmängden ett mysterium.

Avsiktligt, enligt Werner. I "Mammons furstar" beskriver han hur en liten mäktig krets inom den japanska riksbanken konsekvent manipulerade med penningmängden för att nå sina mål. Först genom att skapa den enorma spekulationsbubblan på åttiotalet (när den mark som omger kejsarpalatset i Tokyo vid en tidpunkt var värd lika mycket som all mark i hela Kalifornien). Därefter genom att dra tillbaka pengar, och på så vis spräcka bubblan. Slutligen genom att fortsätta att strama åt och på så vis förlänga nittiotalets lågkonjunktur.

Med dessa medel uppnådde riksbanken två strategiska mål. Dels sin formella självständighet, dels - och kanske viktigare - en mottaglighet för kraven på så kallade strukturreformer. Det överordnade syftet, skriver Werner, har varit att i grunden förändra den japanska ekonomin till en nyliberal kapitalism av USA-modell.

Varför skulle då riksbanken vara intresserad av en sådan förvandling? Werner pekar på att det japanska exemplet knappast är unikt. Centralbanker över hela världen har under nittiotalet använt sin makt att framkalla pedagogiska kriser för att påskynda "strukturella reformer" i nyliberal riktning. Det har skett i Sverige, Thailand, Sydkorea - och vi ser det just nu hända i Tyskland, där kansler Schröders politik fullständigt bakbinds av den mäktige chefen för Europeiska centralbanken (ECB) Wim Duisenbergs reformkrav och strama penningpolitik.

Werner spekulerar inte alltför ingående i vad som ytterst ligger bakom men antyder att Internationella valutafonden, och i dess kulisser amerikanska finansintressen, haft en del trådar att rycka i. Det må vara hur det vill med det; det viktiga att slå fast är att den enda riksbank man som medborgare kan känna anledning att lita på är en som är öppen för demokratisk styrning och kontroll.

ECB är ingen sådan bank. Problemet är att Sveriges riksbank inte heller är det. Den dystra slutsatsen av detta är att det faktiskt inte spelar någon större roll hur omröstningen går den 14 september. Penningpolitiken - med inflationsmålet som det allt överordnade - är densamma, och den är fäst i lag.

När Werner skriver att detta "visar på ett djupt förakt för demokratin" är det knappast att ta i i överkant. Historiens spår förskräcker verkligen; således var det den självständiga tyska Reichsbank, och dess mäktige chef Hjalmar Schacht, som med sin kreditpolitik på tjugotalet slog de politiska vapnen ur händerna på Weimarrepublikens regeringar, och banade vägen för Hitler.

Att ECB är uppbyggd efter samma mönster som Reichsbank känns inte speciellt betryggande. Att alternativen saknas gör knappast saken bättre. Om det över huvud taget fanns en EMU-debatt värd namnet borde dessa frågor stå i centrum.

Dan Jönsson

Richard A Werner
Mammons furstar
(Princes of the Yen)
Översättning Gunnar Sandin
Agora

RELATERADE ARTIKLAR OCH VAROR:

OBSERVERA! Följande länkar tar dig från listningen efter intressområde till vanligt läsningsläge eller butiken.

Köp i butiken: [Mammons furstar](#), 115kr